

ВІДГУК

офіційного опонента Кузьменка Володимира Борисовича
на дисертацію Пластуна Михайла Сергійовича «Роль інституту глави держави
у формуванні та здійсненні державної антикорупційної політики:
загальнотеоретичне дослідження», поданої на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія
держави і права; історія політичних і правових учень (081 – Право)

Актуальність обраної теми дисертаційного дослідження обумовлена
наступними визначальними чинниками.

По-перше, у сучасному світі явище корупції набуло ознак одного із
найнебезпечніших соціальних явищ, що створює реальну загрозу національній
безпеці, соціальному та економічному розвитку держави. Негативні наслідки
корупції полягають у тому, що вона розмиває такі важливі конституційні
засади, як принцип соціальної справедливості та рівності всіх перед законом;
підриває довіру людей до влади; дискредитує ринкові механізми розвитку
конкуренції та запобігання монополізму в економіці; сприяє протиправному
лобіюванню законодавчих та підзаконних актів; спричиняє масштабні
зловживання та злочинність. Отже, вищезазначене детермінує потребу
грунтовного та системного теоретико-правового осмислення як самого явища
корупції, так і суб'єктів протидії цього феномену.

По-друге, в Україні на конституційному рівні встановлено, що главою
держави є Президент, який виступає від її імені. Водночас Президент України
є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України,
додержання Конституції України, прав і свобод людини і
громадянина (ст.102 Конституції України). Він забезпечує державну
незалежність, національну безпеку і правонаступництво держави, а також
представляє Україну в міжнародних відносинах та здійснює інші
повноваження (ст.106 Конституції України). Разом з тим глава держави за

своєю соціальною природою є лідером нації, що здатний визначати вектор розвитку країни, а також певною мірою прискорювати (або уповільнювати) соціальні, економічні та політичні процеси. Таким чином, виникає необхідність наукового осмислення місця і ролі інституту глави держави у формуванні та реалізації антикорупційної правової політики в Україні.

По-третє, значимість теми дисертаційного дослідження обумовлена також ступенем її наукової розробки. Адже, у вітчизняній юридичній науці наразі відсутні науково-теоретичні дослідження присвячені аналізу місця і ролі інституту глави держави у формуванні та реалізації антикорупційної правової політики. Більше того, значна частина вітчизняних та зарубіжних науковців навіть не зараховує інститут глави держави до кола суб'єктів запобігання та протидії корупції.

І, нарешті, важливість дисертаційного дослідження Пластуна М.С. засвідчує також той факт, що його проблематика належить до кола пріоритетних наукових досліджень, визначених Державною програмою щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015-2017 роки (постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. №265). Водночас тема дисертації є складовою частиною планової комплексної науково-дослідної теми Міжрегіональної Академії управління персоналом – «Теоретико-методологічні засади становлення української державності та соціальна практика: політичні, юридичні, екологічні та психологічні проблеми».

Таким чином, актуальність теми дисертаційного дослідження Пластуна Михайла Сергійовича «Роль інституту глави держави у формуванні та здійсненні державної антикорупційної політики: загальнотеоретичне дослідження» не викликає сумнівів, насамперед, з точки зору її практичної значущості для потреб реалізації державотворчої та правотворчої діяльності в Україні.

Новизна наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації. Виходячи з актуальності теми та стану її наукової розробки, здобувачем було чітко визначено вузлові аспекти

досліджуваної проблеми, мету і завдання дисертаційної роботи, її об'єкт та предмет. Причому завдання дисертації безпосередньо кореспондуються з положеннями її наукової новизни, а ті, у свою чергу, з висновками дисертаційного дослідження. Аналіз змісту дисертаційної роботи засвідчив, що завдання дослідження виконані, а мета досягнута.

Обрана дисертантом структура роботи видається вдалою. Вона дозволяє логічно та послідовно розкрити питання теми. Це надало змогу автору на належному науковому рівні розглянути найважливіші аспекти зазначеної проблематики та створити достатню теоретичну основу для формулювання висновків. Положення, які виносяться на захист, характеризуються науковою новизною, належно аргументовані. Структура роботи, перелік і зміст розглянутих питань свідчать і про новизну дисертаційного дослідження.

У дисертації вперше комплексно проаналізоване широке коло важливих для розвитку сучасної правової науки питань та положень, наведено низку теоретичних узагальнень та визначень, запропоновано нові підходи, додаткову аргументацію та авторське бачення місця та ролі інституту глави держави у формуванні та здійсненні державної антикорупційної політики. Зокрема, в дисертації вперше в теоретико-правовій науці:

1. Комплексно визначено місце і роль інституту глави держави у формуванні та реалізації антикорупційної правової політики, а також систематизовано інституціональні завдання Президента України у процесі реалізації як стратегічних, так і тактичних завдань боротьби з корупцією.

2. Обґрунтовано, що у країнах із президентською та змішаною формою правління інститут глави держави об'єктивно набуває ознак головного та визначального суб'єкта процесу формування та реалізації антикорупційної правової політики.

3. Доведено, що обов'язок інституту глави держави щодо формування та реалізації антикорупційної правової політики країни визначається насамперед прерогативними та універсальними функціями Президента України, тобто функціями належними лише цьому інституту влади, зокрема, функцією

забезпечення державного суверенітету та національної безпеки, а також функцією забезпечення реалізації основних прав і свобод громадян тощо.

У роботі також було належно обґрунтовано теоретичну позицію щодо важливої ролі суб'єктивного фактору у подоланні корупції, насамперед, політичної волі глави держави; положення про ключову роль Президента України у процесі формування та реалізації антикорупційної правової політики; твердження про необхідність формування і функціонування спеціального апарату глави держави, що покликаний сприяти комплексному забезпеченню усіх напрямків його антикорупційної державної діяльності.

Разом з тим особливий інтерес викликає запропонована дисертантом авторська модель системного реформування Національної ради з питань антикорупційної політики при Президенті України шляхом розширення її функцій як консультативно-дорадчого та допоміжного органу, посилення наявного персонального складу цієї ради відповідними керівниками вищих органів державної влади (у тому числі й правоохоронних органів), а також її очолення безпосередньо Президентом України, що у такий спосіб братиме на себе персональну відповідальність за стан корупції у державі.

Водночас слушним та новаторським є висновок дисертанта про те, що глава держави, як національний лідер, повинен стати моральним авторитетом нації, що не лише проповідує високі моральні принципи та найкращі наміри у справі викорінення корупції, але й на власному прикладі демонструє абсолютну нетерпимість до корупційних явищ. Для підтримки морального авторитету непідкупності національного лідера найбільша активність та суворість заходів антикорупційної боротьби повинна бути спрямована ним, насамперед, стосовно високопосадовців. Оскільки саме представники вищих ешелонів державної влади повинні демонструвати суспільству приклад прозорості та підзвітності усіх своїх дій, а також законності набуття ними власних статків та статків їхніх родин, які за час їхніх повноважень, як правило, можуть зростати лише пропорційно до зростання рівня економіки держави та загального добробуту її громадян.

Заслужовує на увагу й те, що дисертаційне дослідження має комплексний характер і торкається не тільки суто теоретико-правових проблем, але й містить практичні рекомендації та пропозиції щодо вдосконалення організаційно-правових засад участі інституту глави держави у формуванні та реалізації антикорупційної правової політики, визначення основних напрямків оновлення антикорупційного законодавства України.

Обґрунтованість та достовірність результатів дослідження не викликають сумнівів. Вони забезпечені, насамперед, комплексним використанням філософських, загальнонаукових та спеціально-юридичних методів дослідження (діалектичного, історико-правового, структурно-функціонального, компаративного аналізу, моделювання та абстрагування та ін.), що надало можливість сформулювати вагомі та переконливі положення і висновки. Обґрунтованість отриманих автором наукових результатів базується на глибокій аргументації сформульованих положень, оцінок і висновків, послідовності та логіці викладу матеріалу, єдності всіх структурних підрозділів роботи.

Достовірність результатів дослідження забезпечується також гармонійним поєднанням наукових досягнень минулих років і сучасних методологічних підходів до пізнання теоретико-правових явищ, широкій літературній та джерельній базі (371 джерело). Причому автор не обмежився науковими працями, виданими в Україні, але й послідовно залучає здобутки зарубіжних дослідників, насамперед західноєвропейських та північноамериканських. Літературні джерела використовуються критично, ведеться полеміка з іншими авторами. Здобувач неухильно дотримується етики наукової дискусії – точно викладає позиції опонентів, аргументує свою підтримку чи заперечення поглядів інших авторів.

Переконливому обґрунтуванню наукових положень сприяло також професійне опрацювання дисертантом нормативно-правових джерел роботи. Автором на високому науковому рівні було проаналізовано не тільки відповідні чинні законодавчі акти, але й значний масив підзаконних нормативно-правових актів, що покликані формувати систему запобігання та

протидії корупції в державі. Усе вищезазначене переконливо свідчить про те, що достовірність, обґрунтованість та новизна наукових положень і висновків рецензованої роботи є належною.

Практичне значення дисертаційної роботи. Дисертація М.С. Пластуна є теоретично важливою і практично значущою. Її значення полягає у тому, що сформульовані у дослідженні теоретичні положення, висновки та пропозиції можуть бути використані: у науково-дослідній діяльності – для подальшого наукового опрацювання питань, пов'язаних з теоретико-правовими аспектами реалізації антикорупційної політики; у нормопроєктній, правотворчій роботі – як теоретико-методологічна основа розробки нормативно-правових актів у сфері протидії корупції; у правозастосовній діяльності – для оптимізації форм, методів і засобів діяльності органів публічної влади у сфері формування та реалізації антикорупційної політики; у навчальному процесі – при підготовці підручників та посібників, розробці спеціальних навчальних курсів з правових засад протидії корупції; у процесі підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців, співробітників правоохоронних органів, правознавців, при підготовці навчально-методичних матеріалів з питань протидії корупції в Україні.

Повнота викладу одержаних результатів в опублікованих працях. Основні результати дисертаційного дослідження належно відображені у 9-ти наукових публікаціях, у тому числі й 5-ти наукових статтях, опублікованих у фахових наукових виданнях, 4 з яких до того ж внесені до наукометричної бази даних «Index Copernicus International» (Польща). Усі опубліковані праці здобувача написані без співавторів та присвячені різним аспектам досліджуваної проблеми і не дублюють одна одну. Водночас дисертаційне дослідження пройшло належну апробацію на 10 міжнародних наукових конференціях та міжкафедральному семінарі.

Зауваження до дисертації. Разом з тим дисертаційне дослідження М.С. Пластуна, як і будь-яка творча праця, містить окремі положення, оцінки та висновки, які викликають певні зауваження та спонукають до дискусії:

1. У дисертаційній роботі, на наш погляд, наявна певна гіперболізація значення інституту глави держави у функціонуванні системи протидії корупції. Втім, наголошуючи на провідній ролі інституту глави держави у формуванні та реалізації антикорупційної політики, дисертант мимоволі покладає відповідальність за стан та рівень корупції у державі як на чинного Президента України, так і його попередників. Побіжно на це вказує наведене здобувачем у загальних висновках до роботи твердження про те, що «вагома роль у процесі функціонування корупції, а також її протидії належить інституту глави держави» (С.181). Очевидно, що вказана наукова позиція автора є неоднозначною та потребує додаткового роз'яснення під час прилюдного захисту дисертації.
2. Додаткового обґрунтування потребує також заявлена дисертантом необхідність прийняття Антикорупційного кодексу України. Адже сама наявність колізійних норм та прогалин у чинному антикорупційному законодавстві України, на наш погляд, не може бути єдиною детермінантою потреби розробки та ухвалення Антикорупційного кодексу.
3. У параграфі 1.3 дисертації, присвяченому аналізу інституту глави держави та його місця в системі протидії корупції, дисертантом досить ґрунтовно розкрито зміст категорії інституту глави держави як суб'єкта формування та реалізації антикорупційної політики. Разом з тим взаємозв'язок цього інституту з іншими суб'єктами антикорупційної боротьби, який дозволив би визначитись із його місцем у системі протидії корупції, був простежений лише побіжно та, на наш погляд, потребує більш глибокого аналізу на сторінках дисертації.
4. У дисертаційній роботі автором було заявлено про необхідність створення в Україні спеціалізованого антикорупційного суду. Разом з тим світова практика діяльності спеціалізованих антикорупційних судів є неоднозначною. Адже спеціалізовані антикорупційні суди створюються переважно у країнах «третього світу» (Афганістан,

Бангладеш, Ботсвана, Бурунді, Камерун, Кенія, Непал, Сенегал, Танзанія, Уганда та ін.), а ефективність їх діяльності залишається «під питанням». Відтак, здобувачу слід було б додатково обґрунтувати доцільність формування такої судової інституції в Україні.

5. Аналізуючи у параграфі 2.2 дисертації позитивний зарубіжний досвід антикорупційної боротьби, здобувач приходить до обґрунтованого висновку про важливість реалізації державної соціально-економічної політики, спрямованої на мінімізацію різниці доходів найбагатших та найбідніших громадян держави, що запобігає процесам соціального розшарування суспільства та сприяє налагодженню соціального консенсусу, а разом з тим призводить до ліквідації самих причин корупційних проявів. У цьому контексті було б цікавим порівняти радянський досвід реалізації державної соціально-економічної політики, спрямованої на мінімізацію різниці доходів найбагатших та найбідніших громадян держави, а також визначитись наскільки така політика впливала на успішність процесу запобігання та протидії корупції.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

Однак вищенаведені зауваження є дискусійними та стосуються лише окремих аспектів дослідження і суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Дисертація є цілісним, завершеним та самостійно виконаним дослідженням, в якому містяться нові науково обґрунтовані результати, котрі розв'язують складне і важливе наукове завдання теоретико-правової науки, що полягає у поглибленні наукових знань щодо місця і ролі інституту глави держави у процесі формування та реалізації антикорупційної правової політики.

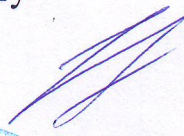
За предметом дослідження, завданнями, методологією, змістом і висновками дисертаційна робота повністю відповідає паспорту наукової спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Матеріали дисертаційного дослідження з належною повнотою викладені у завчасно опублікованих працях дисертанта та апробовані на наукових конференціях. Автореферат цілком відображає структуру дисертаційної роботи, а його зміст ідентичний основним її положенням. Дисертація написана українською літературною мовою у науковому стилі. Робота оформлена відповідно до встановлених вимог.

Таким чином, дисертаційне дослідження М.С. Пластуна «Роль інституту глави держави у формуванні та здійсненні державної антикорупційної політики: загальнотеоретичне дослідження» відповідає вимогам п.9-11 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. №567, а Пластун Михайло Сергійович заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри правознавства
Київського національного університету
культури та мистецтв

 В.Б. Кузьменко

12 квітня 2018 р.

